

הכנסת העשרים וחמש

יוזם : חבר הכנסת אחמד טיבי

פ/3859/25

הצעת חוק הסיוע המשפטי (תיקון – סיוע משפטי לנפגעי הונאה ועושיק), התשפ"ג–2023

1. תיקון התוספת הראשונה
- בחוק הסיוע המשפטי, התשל"ב–1972¹, בתוספת הראשונה, אחרי פרט 1 יבוא :
- "א. לאדם שנעברה נגדו עבירה לפי סעיפים 415, 416, 418, 419, 420, 422, 426, 428, 430, 431 לחוק העונשין, התשל"ז–1977², או עבירות נלוות, בכל הנוגע לליווי ולקבלת ייעוץ וסיוע במימוש זכויותיו לפי כל דין בהליך הפלילי, וכן בהליך אזרחי הנוגע למימוש זכויותיו כאמור".
2. תיקון חוק זכויות נפגעי עבירה
- בחוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א–2001³, בתוספת השנייה, אחרי פרט 1 יבוא :

התובע;".	"א. זכותו של נפגע עבירה כאמור בפרט 1 לתוספת הראשונה לחוק הסיוע המשפטי, התשל"ב–1972 לסיוע משפטי;
----------	---

דברי הסבר

חוק הסיוע המשפטי, התשל"ב–1972 (להלן – חוק הסיוע המשפטי) והתקנות מכוחו קובעים באילו עניינים ובאיזה היקף יינתן סיוע משפטי, למי שידו אינה משגת וזאת בכפוף למבחן סיכוי משפטי. כמו כן, בתוספת לחוק נקבעו מספר עניינים בהם יינתן סיוע משפטי בהיקף שנקבע בתוספת, גם ללא בחינת הזכאות הכלכלית או הסיכוי המשפטי. התיקון המוצע נועד להרחיב את מתן הסיוע המשפטי מטעם המדינה לנפגעי.

בשנים האחרונות עולה למודעות תופעת העושיק והניצול הכלכלי של קשישים בישראל, אשר הולכת ומשתכללת. על פי סעיף 431 לחוק העונשין, התשל"ז–1977, עושיק מוגדר כניצול של אדם אחר בין אם מדובר בחולשה גופנית, שכלית או חוסר ניסיון בתחום מסוים. עבירות העושיק וההונאה נעשות כאשר

¹ ס"ח התשל"ב, עמ' 95.

² ס"ח התשל"ז, עמ' 227.

³ ס"ח התשס"א עמ' 183.

אדם דורש או מקבל דבר שאינו מגיע לו כדין או דורש או מקבל תמורה שהיא יקרה במידה בלתי סבירה עבור השירות שנתן. עבירת העושה מתקיימת כאשר קיים חוסר שוויון בין העושה והנעשה, כאשר לעושה יש יתרון על הנעשה בין אם הדבר נובע ממצוקת העושה כתוצאה מחולשה גופנית או שכלית או בגלל היותו חסר ניסיון או קל דעת.

סעיף 415 לחוק העונשין, התשל"ז-1977, עוסק בקבלת דבר במרמה, והוא סעיף שגורמי אכיפת החוק מבצעים בו שימוש רב להתמודדות עם תופעת ניצול הקשישים. חומרת המעשים מועצמת כאשר מבוצעים במכוון כלפי קשישים תוך ניצול גילם, חוסר התמצאותם והבנתם תוך פגיעה בקניינם, ועיקר החומרה שבמעשים הללו נובעת מהפנייה היזומה והממוקדת במבוגרים, יצירת מצגים כוזבים וקניית אמונם בסיפורי בדיות. כל העבירות המפורטות לעיל מהוות פגיעה אנושה בכבודם, בתחושת עצמאותם, ובביטחונם האישי.

נדמה כי הפרופיל של הקשישים הנפגעים מעושה, הוא אותו הפרופיל של מי שלא יפנה למשטרה או לקבלת סיוע משפטי ופתיחת הליכים בבית המשפט, בשל הבושה הכרוכה בכך, בשל הרצון להסתיר זאת מהמשפחה או מתוך חשש מהבירוקרטיה הכרוכה בכך.

יש צורך בליווי האזרח הוותיק מרגע הגשת התלונה, ולאורך ההליך המשפטי כולו, במקרים של עושה קשישים. זאת, כחלק מההכרה בתופעה החמורה של עושה קשישים, ובחשיבות שבסיוע לאזרחים ותיקים לעמוד על זכויותיהם בהליכים השונים (פלילי ואזרחי), הנובעים מן הפגיעה. ללא הסיוע המשפטי האזרחי והפלילי, לא יהיה ייזום של תלונות או פניות במישור הפלילי והאזרחי כנגד העושים. יצוין כי הליך זה של מתן סיוע משפטי פלילי אזרחי יהיה מכפיל כוח באכיפה כנגד העושים שכן גם הדבר יגביר את האכיפה של רשויות החוק כנגד העושים, וגם יביא לתקיפה ישירה של העושים על ידי באי כוח הקשישים הנעשים בהליכים האזרחיים.

מוצע כי יינתן ליווי וסיוע משפטי לקשישים אשר חוו עושה ללא מבחן כלכלי במהלך הליכים פליליים ואזרחיים.

הצעות חוק זהות הונחו על שולחן הכנסת העשרים וחמש על ידי חברת מירב כהן וקבוצת חברי הכנסת (פ/25/2614) ועל ידי חבר הכנסת ואליד אלהואשלה (פ/25/2781).

הצעת החוק זהה לפ/25/2781 ולפיכך לא נבדקה מחדש על ידי הלשכה המשפטית של הכנסת.

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
והונחה על שולחן הכנסת ביום
ח' באב התשפ"ג (26.07.2023)